

Grzegorz Chajko

<http://orcid.org/0000-0003-1630-0078>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

grzegorz.chajko@upjp2.edu.pl

DOI: 10.35765/pk.2024.4704.15

Nieistniejąca biblioteka parafialna parafii rzymskokatolickiej w Belzie i jej zasób w latach 1869–1872

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł omawia historię i zasób nieistniejącej rzymskokatolickiej biblioteki parafialnej w Belzie, która uległa zniszczeniu wraz z kościołem i przylegającą plebanią-klasztorem w 1944 r. wskutek podpalenia obiektów przez ukraińskich nacjonalistów. Na podstawie zachowanych we Lwowie dwóch inwentarzy parafialnych z 1869 i 1872 r. zdołano odtworzyć spis cennego księgozbioru, w którym znajdowały się liczne starodruki, rękopisy liturgiczne i metrykalne oraz książki z I połowy XIX w. Daty graniczne całości zawierały się w latach 1545–1853. Niniejsza publikacja jest pierwszym opracowaniem historii i zasobu tej biblioteki.

SŁOWA KLUCZE: biblioteka, Belz, starodruki, Kresy Wschodnie, księgozbiór

ABSTRACT

The Defunct Parish Library of the Roman Catholic Parish in Belz and its Holdings (1869–1872)

The article discusses the history and collection of the now-defunct Roman Catholic parish library in Belz, destroyed in 1944 during an arson attack on the church and adjoining rectory-cloister by Ukrainian nationalists. Utilizing two parish inventories from 1869 and 1872 preserved in Lviv, to the study reconstructs an inventory of the library's valuable holdings. These included numerous old prints, liturgical and metrical manuscripts, and books from the first half of the 19th century, spanning the years 1545–1853. This publication represents the first comprehensive study of the history and collection of this library.

KEYWORDS: library, Belz, old prints, Eastern Borderlands, book collection

Sugerowane cytowanie: Chajko, G. (2024). Nieistniejąca biblioteka parafialna parafii rzymskokatolickiej w Belzie i jej zasób w latach 1869–1872. © *Perspektywy Kultury*, 4(47), ss. 209–230. DOI: 10.35765/pk.2024.4704.15

Nadesłano: 27.02.2024

Zaakceptowano: 06.06.2024

Od okresu starożytności, poprzez stulecia, we wszelkich kulturach i narodowościach oraz powstałych państwach biblioteki i zgromadzone w nich woluminy stanowiły o sile i potędze umysłowej społeczeństw, które je organizowały, dbały o należyty rozwój zasobu oraz starały się w miarę możliwości go udostępniać. Podejmowane działania miały na celu przede wszystkim rozwijać wiedzę, umiejętności czytania i wyrabiania umysłu. Powyższe ogólne myśli można z powodzeniem odnieść również do działań podejmowanych poprzez stulecia przez Kościół katolicki, który włączając się w ogólny trend rozwoju bibliotekarstwa, sam z pietyzmem gromadził niezwykle bogate jakościowo i ilościowo zbiory, które można uznać za dziedzictwo cywilizacyjne naszej ery.

Biblioteki kościelne zajmowały jednakże nie tylko ważne miejsce w aspekcie globalnym, ale przede wszystkim lokalnym, który należy odnieść do struktur odpowiadających diecezjom, prowincjom zakonnym, a nawet pojedynczym kościołom i klasztorom. Niestety, niejednokrotnie przechowywane zbiory padały ofiarą wojen, pożarów, grabieży, niedbalstwa właścicieli lub złego przechowywania.

W strukturze archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego zdarzały się podobne sytuacje, gdyż w ciągu swej ponad sześćsetletniej historii doświadczała ona licznych kataklizmów i najazdów różnych wojsk ze wschodu, skutkiem czego ulegało zniszczeniu jej dziedzictwo kulturowe, w tym biblioteki. Dotyczyło to także pierwszej połowy XX w. w aspekcie obu wojen światowych¹.

W dobie współczesnych badań naukowych nad tą jednostką kościelną właściwie nie podejmuje się tematyki bibliotek parafialnych, co można tłumaczyć brakiem materiałów źródłowych, a co za tym idzie, podstawowej wiedzy na temat funkcjonowania tego typu instytucji. Pewne cenne uzupełnienie tej luki stanowi artykuł ks. Józefa Krętosza (2007), który scharakteryzował funkcjonowanie i kasaty bibliotek zakonnych na terenie łacińskiej archidiecezji lwowskiej na przełomie XVIII i XIX w., ale nie zamieścił on żadnych informacji na temat biblioteki dominikańskiej w Bełzie i jej losów.

Bełz jako ośrodek administracji państwowej i kościelnej pozostawał w centrum uwagi Polaków, Litwinów i innych narodowości od czasów średniowiecza. W okresie staropolskim był on stolicą województwa, ale od czasu rozbiorów do 1951 r. jego charakter drastycznie zmalał do roli prowincjonalnego miasteczka². W jego strukturze w okresie przedrozbiorowym,

1 Dla przykładu, w 1915 r. wskutek austriackiego ostrzału klasztoru w Podkamicniu została zniszczona biblioteka i archiwum klasztorne (Woroniecki, 1927).

2 Obecnie, wskutek sowieckiej regulacji granic z 1951 r., znajduje się on na terytorium Ukrainy, ok. 3 km od polskiej granicy państwowej.

oprócz kościoła parafialnego, funkcjonowały dwa klasztory dominikańskie – żeński i męski. Wskutek polityki kasat józefińskich oba konwenty zostały zniesione – odpowiednio w 1784 i 1788 r. Równoległe ze względu na zły stan techniczny rozebrano wówczas drewniany rzymskokatolicki kościół parafialny, przenosząc siedzibę parafii do kościoła poddominikańskiego (Chajko, 2019).

Po kasacie i przeniesieniu parafii do zabudowań poklasztornych nowi władarze odziedziczyli nie tylko w pełni urządzony kościół zakonny, ale również wyposażenie części mieszkalnej – klasztornej, do której zapewne przeniesiono wyposażenie ze starej świątyni. W tym czasie wśród nabytków parafii najprawdopodobniej znalazła się biblioteka zawierająca starodruki zakonne oraz rękopisy.

Biblioteka parafialna w Bełzie nie była dotąd przedmiotem szerszego opracowania³. Na taki stan rzeczy złożyło się kilka ważnych czynników, z których za najważniejszy należy uznać brak materiałów źródłowych. Przyczyniły się do tego wydarzenia z okresu II wojny światowej, a przede wszystkim fakt podpalenia w kwietniu 1944 r. przez ukraińskich nacjonalistów z OUN-UPA kościoła i przylegającej do niego plebanii. Wskutek tego czynu bezpowrotnie przestała istnieć świątynia, a wewnątrz plebanii całe wyposażenie, w tym zbiory archiwalne i biblioteczne. W bardzo szczątkowej dokumentacji parafialnej trudno szukać chociażby śladu informacji o zbiorach. Nie wspomina o nich również w swoich notatkach ostatni przedwojenny proboszcz parafii ks. dr Jakub Dymitrowski⁴ ani też nie ma po nich śladu w skąpej, bo liczącej cztery jednostki archiwalne, teczce dotyczącej klasztoru bełskiego w zasobie Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie⁵. Jedynym zaś miejscem, gdzie możemy odnaleźć spis zasobu biblioteki, są dwa inwentarze parafialne sporządzone w 1869 i 1872 r., a przechowywane w zespole galicyjskiego Namiestnictwa we Lwowie⁶.

Powołując się na powyższe dane, trudno zatem określić, jakie były losy księgozbioru począwszy od kasaty zakonu dominikańskiego do czasu sporządzenia wymienionych inwentarzy. Można przyjąć, że zachowano go, ale dla kolejnych proboszczów parafii bełskiej nie przedstawiał on raczej większej wartości materialnej i historycznej. Tezę tę zdaje się potwierdzać

---

3 Jedynie autor cytowanej monografii o Bełzie wspominał o jej istnieniu, wskazując ogólnie na jej tematykę, ale czyniąc to przy okazji charakterystyki archiwum i kancelarii parafialnej, nie prezentował jednak szczegółowo jej woluminów (Chajko, 2019, s. 107–109).

4 Archiwum Jasnej Góry w Częstochowie, Akta ks. Jakuba Dymitrowskiego.

5 Zespół: Klasztory prowincji ruskiej (teczka: Bełz).

6 Państwowe Centralne Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie (CDIAL), Zespół: C.k. Namiestnictwo Galicyjskie, f. 146, op. 20, spr. 510; f. 146, op. 20, spr. 511.

krótki zapis proboszcza ks. Franciszka Hołuba z 1843 r., który odnosząc się pisemnie do pytań wynikłych w czasie wizytacji kanonicznej przeprowadzonej przez abp. lwowskiego Franciszka de Paula Piszteka, napisał, że „w kościele rzeczywiście znajduje się biblioteka, ale prawie wszystkie zawarte w niej książki są stare i prawie bezużyteczne. Są one przekazywane do inwentarza Kościoła”⁷. Być może na wskutek tej wizytacji, lub późniejszej, książki przechowywane w kościele przeniesiono na plebanię, gdyż w latach 1869–1872 nie znajdowały się one w kościele, lecz w pomieszczeniu nazwanym biblioteką. Mieściło się ono na piętrze dawnego klasztoru, bezpośrednio przylegającym do wieży zegarowej. W opisie całego budynku lokal ten został oznaczony numerem 20, z wejściem bezpośrednio z korytarza. Według informacji z 1872 r. owa część klasztoru była zaniedbana, łącznie z wieżą. Samo pomieszczenie scharakteryzowano następująco:

Za wieżą pokój N[r] 20 o dwóch starych oknach, stara podłoga, stare drzwi, stary piec, używany na złożenie biblioteki parafialnej. Za tym pokojem znajdują się dwie ubikacje N[r] 21 i N[r] 22 całkiem opustoszałe przez konkurencję tak jak ubikacje N[r] 10 i 11 do rozebrania przeznaczone⁸.

Można więc jednoznacznie stwierdzić, że z racji małej przydatności księgozbioru przeniesiono go do nieużywanego pomieszczenia, być może nawet bez wyposażenia, i jak wynika z powyższego opisu złożono na starym piecu.

Oprócz historii i prezentacji warunków przechowywania woluminów najważniejsza jednak wydaje się charakterystyka i przedstawienie ich tytułów. Opracowanie pełnego zestawienia okazało się wymagającym przedsięwzięciem, gdyż w omawianych inwentarzach poszczególne rekordy zapisywano jedynie skrótowo w formie tabeli. W 1869 r. ograniczono się na ogół do podania od jednego do dwóch–trzech pierwszych wyrazów z tytułu, niekiedy w ujęciu potocznym, wyrwanym z całości lub nieprecyzyjnie, nazwiska autora – nieraz zniekształconego, miejsca i daty wydania, formatu woluminu, liczby tomów rzeczywiście wydanych i tych zachowanych w Belzie oraz nigdzie nieuzupełnionej wyceny. Trzy lata później opis zastąpiono językiem polskim, w miejsce wcześniejszego gotyku niemieckiego (poza tytułami niemieckich druków), wymieniając podobnie skrótowo tytuł książki, nazwisko jej autora, miejsce i rok

7 Archiwum im. abp. E. Baziaka w Krakowie, Akta wizytacyjne, sygn. AV 27, odpowiedź ks. F. Hołuba na pytania z czasu wizytacji kanonicznej przeprowadzonej przez abp. Franciszka Piszteka, Belz 26 VI 1843.

8 CDIAL, Zespół: C.k. Namiestnictwo Galicyjskie, f. 146, op. 20, spr. 510, s. 23.

wydania, liczbę woluminów w Bełzie oraz wartość szacunkową, której i tutaj nigdzie nie uzupełniono.

Nawet pobieżna analiza poszczególnych spisów pozwala zauważyć, że z pewnością nie był to komplet, gdyż zestawienia w obu inwentarzach zostały podzielone na dwie wyraźne części. W tym z 1872 r. opatrzone je nagłówkami: „I. Według wykazu 2/2 aktu oddawczego” oraz „II. Według wykazu 3/3 aktu oddawczego”. Zastosowana numeracja wskazuje zatem, że istniał uprzednio również wykaz nr 1/1, który nie został ujęty w inwentarzu, bądź w omawianym czasie zapisanych w nim woluminów już w zasobie bibliotecznym nie było. Dokonując zaś przeglądu zapisów z grupy wyznaczonej rzymską liczbą „I.”, można łatwo zauważyć, że obejmuje ona wyłącznie dzieła przedrozbiorowe, co zaś pozwala domniemywać, że pochodzą one z biblioteki oo. Dominikanów. Zbiór zaś oznaczony jako „II.” zawiera głównie druki z I połowy XIX w., z pojedynczymi woluminami z epoki nowożytnej i rękopisami, co zaś nasuwa przypuszczenie, że mogła to być w większości spuścizna po którymś z proboszczów bełskich, np. ks. Franciszku Hołubie⁹. Jest to jednakże tylko hipoteza, niemająca potwierdzenia w dostępnych źródłach.

Na podstawie analizy zapisów w poszczególnych wyżej wymienionych inwentarzach można również zauważyć, że pomimo krótkiego czasu dzielącego oba rękopisy różnią się one między sobą liczbą przechowywanych woluminów. W obu przypadkach występują bowiem nieznaczące, ale widoczne różnice zarówno w kwestii samych tytułów, jak też liczby zachowanych tomów. Nieznane pozostają przyczyny takiego stanu rzeczy, ale można domniemywać, że wynikają one z różnej dokładności w obrachunkach bądź też wskazują na możliwość przemieszczenia książek, np. wskutek ich wypożyczenia lub zniszczenia.

Na koniec warto również ogólnie wspomnieć o tematyce zbioru, w którym zdecydowanie przeważała literatura o charakterze teologicznym i z nauk pokrewnych. Znajdowały się tam bowiem dzieła z zakresu teologii dogmatycznej i moralnej, biblistyki, homiletyki i liturgiki, mszały i księgi liturgiczne. Nie brakło także druków o charakterze urzędowym, podręczników i poradników. Co ciekawe, oprócz książek wydanych na ziemiach polskich znajdowało się tam także sporo europejskich opracowań wydanych m.in. w Wenecji, Rzymie, Augsburgu, Bassano, Kolonii. W bełskim zbiorze znajdowały się również rękopisy – księgi liturgiczne o nieokreślonej na ogół datacji oraz księgi metrykalne – prawdopodobnie nieprzydatne, z zapisami z czasów staropolskich.

Wobec powyższych danych wydaje się nieodzowne wskazać, jakie konkretnie tytuły zgromadzono w bełskiej bibliotece. Ich pełne brzmienie

---

9 Proboszcz parafii bełskiej w latach 1840–1858.

odtworzono na podstawie *Bibliografii Estreichera* (K. Estreicher, 1870–1951) – w odniesieniu do polskich starodruków oraz druków z XIX w. Tytuły obcojęzyczne zidentyfikowano na podstawie różnorodnych katalogów bibliotecznych, bibliografii i pomocy bibliograficznych wydawanych w Europie w XIX i XX w. Dla zachowania większej przejrzystości katalog biblioteczny podzielono na oryginalne dwie części – zgodnie z zapisanymi w oryginale spisami odbiorczymi, a zawartość poszczególnych grup uporządkowano alfabetycznie. Opisy zawierają na ogół nazwisko i inicjał imienia autora, tytuł dzieła, miejsce i datę wydania. W nawiasie kwadratowym znajduje się informacja, ile tomów znajdowało się w bełskim księgozbiorniku, natomiast data wskazuje na konkretny inwentarz z wpisem. W przypadku niezidentyfikowanych zapisów bibliograficznych, a także tych, które znacząco różnią się od podanych w pełnym brzmieniu tytułów, zastosowano komentarz w postaci przypisów.

Według poddominikańskiego „wykazu 2/2 aktu oddawczego” w zasobie biblioteki parafialnej w Bełzie w latach 1869–1872 przechowywano następujące woluminy:

- Abelli (Abelly) L., *Medulla theologica ex sacris scripturis conciliorum pontificumque decretis et SS. patrum ac doctorum placitis. Authore Ludovico Abelly episcopo Ruttenensi expressa ordinatione et autoritate celsiss. illustriss. et reverend. D.D. Constantini Feliciani in Szaniawiu Szaniawskiej episc. Cracov., ducis Severiae ad usum suorum seminariorum reimpressa. Pars secunda complectens ea quae ad Sacramenta et mores pertinent. Cracoviae apud Jacobum Matyaszkiewicz, suae Celsitudinis typographum 1729, Cracoviae 1729.* [t. 2; 1869; 1872]
- Agenda, b.m.d.¹⁰ [t. 2; 1869; 1872]
- Alapi K., *Apologium moralium Libri VI*, Tyrnaviae 1747¹¹. [t. 1; 1869; 1872]
- Allen J., *Synopsis universae medicinae practicae, sive Doctissimorum Viro-rum de morbis Eorumque Causis ac Remediis Judicia. Accesserunt nunc demum Casus nonnulli oppido rari. Pars prima*, Venetiis 1754. [t. 1; 1869; 1872]
- Antifonarium, b.m.d.¹² [t. 1; 1869; 1872]
- Antifonarum Magnum, b.m.d.¹³ [t. 2; 1869; 1872]
- Antiphonarius sine titulo, b.m.d.¹⁴ [t. 1; 1869; 1872]
- *Appendix ad casus conscientiae*, b.m., 1752. [t. 1; 1869; 1872]

10 Pozycja niezidentyfikowana.

11 W obu inwentarzach wpisano błędną datę wydania: 1767.

12 Najprawdopodobniej rękopis.

13 Najprawdopodobniej rękopis.

14 Najprawdopodobniej rękopis.

- Audifonium Magnum Paschale, b.m.d.¹⁵ [t. 1; 1869; 1872]
- Bartołd J., *Corona decennii explanationi theol: moralis utriusq'; lectionis impensi, seu practica ratio agendi in arcano colloquio confessarij docti et doctoris cum paenitente praesertim rudi; opus conscientiae arbitris et paenitentibus perutile, propositum per varia confessionum paradigmata, operosè collectum ex generalibus principijs recentiorum theologorum. Authore P. Jacobo Bartoło Soc: Jesu theologo*¹⁶, Sandomiriae 1752. [t. 1; 1869; 1872]
- Bauldri M., *Manuale Sacrarum Caeremoniarum, iuxta ritum S. Romanae Ecclesiae. In quo omnia quae ad usum omnium Cathedralium, Collegiatarum Parochialium, Saecularium, & Regularium Ecclesiarum pertinent, accuratissimè tractatur*, Venetiis 1745. [t. 1; 1869; 1872]
- Besse P., *Conciones siue conceptus theologici, ac praedicabiles, in omnes totius anni dominicas*, Coloniae Agrippinae 1614. [t. 1; 1869; 1872]
- Boelcke¹⁷ J.I., *Nowy dykcjonarz historyczny, albo historia skrocona wszystkich ludzi, którzy się wstawili cnotą, mądrością, rozumem, przemyślem, mężstwem, wynalazkiem, błędami etc. od początku świata aż do naszych czasów. z tablicami chronologicznemi, dla zrobienia całkowitey historyi, z artykułow rozproszonych w tym dziele. Po francuzku od towarzystwa uczonych ludzi ułożony, a z francuzkiego na polski ięzyk, podług naynowszy edycyi w Kaen, Rotomagu i Paryżu r. 1779. przez Jozefa Ignacego Boelckę Sekretarza Gabinetu J.K. Mci przełożony, przydatkami zaszłych odmian i wielu artykułow nowych powiększony*, Warszawa 1784. [t. 3; 1869; 1872]
- Bottbach P., *Conciones sacrae ex vetustioribus orthodoxis, approbatisq; authoribus in Dominicis totius anni*¹⁸, Coloniae Agrippinae 1684. [t. 1; 1869; 1872]
- Brendl, Homiliae – sine titulo¹⁹. [t. 1; 1869; 1872]
- Burghaber A., *Tres centuriae selectorum casuum conscientiae autore Adamo Burghaber Soc. Jesu dedicatae 1671. nunc vero reimpressae, Illustr: Excellent: et Reverend: D.D. Crispino de Cieszków Cieszkowski Episcopo Nissensi, Custodi Archicathedr. Metropol: Vicario in spiritualibus et Officiali general. Leopoliens. etc. etc. per Adalbertum Szylarski Canonicum*

---

15 Najprawdopodobniej rękopis.

16 W inwentarzach jako: *Corona decennii theologiae moralis*.

17 W inwentarzach zapisany jako: Bolke. W rzeczywistości autorem publikacji był Chaudon L. Mayeul, a Boelcke tłumaczem na język polski. Podany rok wydania 1784 wskazuje, że w bibliotece belskiej znajdowały się tomy nr 2–4.

18 Zapisany w inwentarzach jako: Bottbach, *Conciones in Dominicis*. Podana data wydania „1684” jest prawdopodobnie błędna, gdyż wydania rejestruje się pod datą: 1634.

19 Brak miejsca i daty wydania, wynikający zapewne z niekompletności dzieła, uniemożliwia dokładną identyfikację.

- Leopoliensem in actu Consecrationis ad praefatum Episcopatum dicatae anno 1773, Leopoli 1773, 1775*²⁰. [t. 2; 1869; 1872]
- *Caeremoniale Episcoporum Clementis VIII. Primum, Dein Innocentii X. Nunc Denovo Benedicti PP. XIII. Auctoritate recognitum: Pro omnibus Ecclesiis, pra[e]cique autem Patriarchalibus, Metropolitanis, Cathedralibus & Collegiatis, Romae 1729*. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Casus conscientiae de mandato olim Eminentissimi S. R. E. Cardinalis Prosperi Lambertini Bononie Archiepiscopi &c. &c. deinde Benedicti XIV. propositi ac resoluti. Opus confesariis omnibus atque animarum curam gerentibus perutile ac necessarium. Cum indice locupletissimo, Premisliae 1766*. [t. 2²¹; 1869; 1872]
  - *Ciceronis opera – sine titulo*²². [t. 1; 1869; 1872]
  - *Confessio & Instructio Idiotae. Sive Modus Excipiendi Confessiones Sacramentales Rusticorum, Puerorum, in peccatis inueteratorum; ac ignorantium profectum in vita Christiana. A R. Patre Gregorio Teretio Ordinis FF. Eremit. S. Pauli Primi Eremitae in Polonia Professo. [Tu winjetka], Superiorum Permissu, Cracoviae 1655*. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Constitutiones et Exercitia spiritivalia Clericorum saecularium in Commune viventium approbata a sanctissimo Domino nostro Innocentio Papa XI... Cum facultate Superiorum. Deinde verò reimpressum Leopoli: Typis, Confraternitatis SSS. Trinitatis cū priv: Sac: Reg: Majestatis 1731, Leopoli 1731*. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Cygne M. du, Ars Rhetorica, Coloniae 1706*²³. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Diez Lusitani P., Summa praedicantium, ex omnibus locis communibus locupletissimus*²⁴, Venetiis 1596. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Drews J., Distractiones itinerantium piae, jucundae, eruditae cum valido praesidio divorum caelitum et elencho itinerum ad praecipua loca orbis terrarum, suppeditatae piis et curiosis viatoribus a R.P. Joanne Drews S.J. Pruteno-Varmtensi ad vitandum taedium, lucrandum tempus, & feliciter conficienda itinera. Editio tertia triplici corollario aucta, Brunsbergae 1720*. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Evangelia, b.m.d.*²⁵ [t. 1; 1869; 1872]

20 Bibliografia Estreichera nie rejestruje wydania pod datą 1775. Publikację ewidencjonowano w dwóch następujących po sobie pozycjach.

21 Dzieło wydano w jednym tomie, ale w dwóch częściach. W inwentarzach zapisano jako dwie pozycje.

22 Brak tytułu, miejsca i daty wydania uniemożliwia pełną identyfikację dzieła.

23 W inwentarzach nie zapisano daty wydania.

24 W inwentarzach zapisane jako: *Dier, Summa locorum Communis, Venedig/Wenecja 1596*. W egzemplarzu w Belzie brakowało 18 stronic.

25 Pozycja niezidentyfikowana.

- *Fasciculus myrrhaeus variarum orationum... Exercitationum spiritualium ad usum Religiosorum Fratrum Ordinis praedicatorum Provinciae Poloniae accomodatus 1762*²⁶, Cracoviae 1762. [t. 1; 1869; 1872]
- Ferraris L., *Prompta Bibliotheca Canonica, Juridica, Moralis, Theologica Nec Non Ascetica, Polemica, Rubricistica, Historica: De principalioribus, & fere omnibus, quae in dies occurrunt, nec penes omnes facile, ac prompte reperiri possunt, Ex Utroque Jure, Summorum Pontificum Constitutionibus, Ac Præsertim Supremi Magistri Benedicti XIV. Ex Conciliis, Sacrarum Congregationum Decretis, Sacrae Romanae Rotae Decisionibus, Ac Probatisimis Et Selectissimis Auctoribus Accurate Collecta, Adaucta, in unum Redacta, & Ordine Alphabetico Congesta ... Post plures Italicas absolutissima in octo Tomos distributa. Inserto Nunc Primum In Corpore Bibliothecae Nono Integro Volumine, Quod Antea Seorsum Ab Ea Editum Fuerat. Innumeris fere locis ad Auctorum fidem magno labore restituta, R.P. Philippo A Carboneano Ord. Min. Observantia ... Notis Criticis; Nec non Supplementis & Additionibus .... omibus longe antecellat. Adduntur Auctoris Vindiciae In eadem Notas, & Additiones, una cum Indice generali accuratissimo*, Romae 1767. [t. 4; 1869; 1872]
- *Formulare instrumentorum*, Romae, b.d.²⁷ [t. 1; 1869; 1872]
- Gallemart J., *Sacrosanctum, Oecumenicum Concilium Tridentinum, Additis Declarationibus Cardinalium Concilii Interpretum, ex ultima recognitione Joannis Gallemart, Et citationibus Joan. Sotralli Theol. et Horatii Lucii J. C. necnon Remissionibus D. Augustini Barbosa: Quibus recens accesserunt utilissimae Additiones Balthassaris Andreae J.C. Caesar-Augustani: cum decisionibus variis Rotae Romanae eodem spectantibus*²⁸, Tridenti 1762. [t. 1; 1869; 1872]
- Gavanti B., *Thesaurus Sacrorum Rituum Auctore Rev. Patre D. Bartholomaeo Gavanto Congr. Cler. Reg. S. Pauli, S.R. Congr. Consultore & C. cum Novis Observationibus, et Additionibus R.P.D. Cajetani-Mariae Merati Clerici Regularis, ejusdem Sacrae Rituum Congregationis Consultoriis*, Venetiis 1762. [t. 2; 1869; 1872]
- *Gradualis – compendium breve*, b.m, 1736.²⁹ [t. 1; 1869; 1872]
- Hamel J.B. du, *Biblia Sacra vulgatae editionis, Sixti V & Clementis VIII Pontif. Max, Auctoritate recognita: annotationibus, prolegomenis, Tabulis Chronologicis, Historicis & Geographicis Illustrata*, Venetiis 1769. [t. 1; 1869; 1872]

---

26 Zapisany w inwentarzach jako: Fasciculus Myrheus.

27 Z powodu braku daty w inwentarzach nie sposób określić precyzyjnie wydania i pełnego tytułu.

28 W inwentarzach zapisany: Gallemart, *Concilium Tridentinum*, Trident 1762.

29 Najprawdopodobniej rękopis.

- Hartung P, *Concionis* – absque titulo, Coloniae Agrippinae 1709.³⁰ [t. 1; 1869; 1872]
- Hartung P, *Concionis tergeminae rusticae, civicae, aulicae, in omnes dominicas et festa totius anni*, pars II, Coloniae Agrippinae 1709. [t. 1; 1869; 1872]
- Herzig F., *Manuale Confessarii, seu methodus compendiosa Munus Confessarii rite obeundi, utilitari praesertim ad id pieste disponentium elucubrata, et Cum Thesisibus ex Universa Theologia Scholastica In Alma, Caesarea, Regiaque Universitate Leopoldina Wratislaviensi Soc. Jesu publice disputatis Typis data*, Augustae Vindelicorum³¹ 1727. [t. 1; 1869; 1872]
- Hoenonii P., *Quaestiones seu controversiae juris illustres [...] quibus accesserunt disputationes ejusdem ad celebrem titulum Pandectarum postremum, de diversis Regulis Juris antiqui*³², Herbornae Nassoviorum 1609. [t. 1; 1869; 1872]
- Hulewicz J., *Examen Ecclesiasticum a sacro-Sancto Tridentino Concilio & a multis Summis Pontificibus Praescriptum ad praxim Ordinandis, Confessariis et Parochis, facilè obviam et perutilem Succincta Methodo reductum. Usibusq. tam Examinatorum quam Examinandorum accommodatum, Dioecesis Premisliensis utilitati et obsequio à Divinctissimo sibi R.P. Joanne Hulewicz Societatis Jesu consecratum*, Premisliae 1768. [t. 1; 1869; 1872]
- Konarski S., *De arte bene cogitandi ad artem dicendi bene necessaria*, Varaviae 1767. [t. 1: 1869³³; t. 2: 1872]
- Korczyński K., *Kazania niedzielne*³⁴, Kraków 1767. [t. 1; 1869; 1872]
- Lachowski S., *Kazania niedzielne X. Sebastyana Lachowskiego Societatis Jesu kaznodziei J.K. Mci.* Tom I. II, Warszawa 1770. [t. 2; 1869; 1872]
- Laselve F.Z., *Annus Apostolicus continens conciones praedicabiles Stilo Perspicuo Elaboratas, Claraque Methodo Concinnatas*, Bassani 1778. [t. 1: 1869; t. 2: 1872]

30 Prawdopodobnie był to dublet powyższego dzieła lub inny jego tom. W inwentarzu z 1869 r. zapisano tylko jako: *Conciones* i nie wpisano daty wydania.

31 W inwentarzach zastosowano uwspółcześioną nazwę miejsca: Augsburg.

32 W obu inwentarzach zniekształcono nazwisko oraz sam tytuł książki do formy: *Disputationes ad postremum titulum pandectarum*, 1609, bez podanego miejsca wydania.

33 Pozycja zapisana dwukrotnie – nie sposób ustalić, czy były to dwa egzemplarze, czy rozpisane dwa tomy.

34 Była „część druga tylko”. Pod zapisanym tytułem Kasjan Korczyński nie wydał żadnej swojej publikacji. W 1767 r. ukazały się wydane w Krakowie cztery różne jego zbiory kazań. Najbardziej odpowiedzialny wydaje się: *Kazania na Święta całego roku w Katedrze Krakowskiej y w innych kościołach różnemi czasy miane przez X. Kasyana Korczyńskiego Kaznodzieię Katedry Kraków. Franciszkańa a potom do druku z dozwoleniem Starszych podane*, ale nie można tego z całą pewnością stwierdzić.

- Liber latinus gothico charactero sine titulo³⁵. [t. 1; 1869; 1872]
- Ligorio A. de, *Homo Apostolicus Instructus in sua Vocatione ad Audientias Confessiones, Sive Praxis, et Instructio Confessariorum*, Bassani 1770. [t. 1; 1869; 1872]
- Madejski I., *Kazania na Niedziele całego roku z przydatkiem czworakich kazań postnych ku większej czci y chwale Boga na pożytek dusz ludzkich wypracowane przez X. Idziego Madeyskiego od S. Józefa Schol. Piar.*³⁶, Warszawa 1758. [t. 1; 1869; 1872]
- Maiolo S., *Colloquiorum, sive dierum canicularium*³⁷. [t. 1; 1869; 1872]
- Makowski S.S., *Theologia christiana, auctore M. Simone Stanislao Makowski Sacrae Theologiae Doctore, in Universitate Cracoviensi luci publicae porrecta*, Cracoviae 1682. [t. 1; 1869; 1872]
- Missal pro Tuis [t. 2: 1869]
- Missale Praedicatorum, b.m.d.³⁸ [t. 1; 1869; 1872]
- Missalia pro defunctis, b.m.d.³⁹ [t. 2; 1869; 1872]
- Monacelli F., *Formularium legale practicum fori ecclesiastici, in quo formulae expeditionum usufrequentium de his, quae pertinent ad officium iudicis nobile, continentur*, Venetiis 1762. [t. 1; 1869; 1872]
- *Monita generalia de officiis confessorii ad usum Dioecesis Argentin. edita, nunc jussu Celsissimi, Illustrissimi, et Reverendissimi Domini Andreae Stanislai Kostka in Zaluskie Zaluski, Episcopi Cracoviensis, Ducis Severiae pro utilitate Dioecesis Cracoviensis reimpressa*, Cracoviae 1753. [t. 1; 1869; 1872]
- Moscicensis N. [Mościcki M.], *Sanctissimae Trinitati, nobilissimo SS. Trinitatis triclino, Beatissimae VM. Matri Dei, Magno Carthusianorum patriarchae, Sancto Brunoni, Theologia moralis, P.M.F. Nicolai Moscicensis, Ord. Praed. in tres Libros distincta, sc. in: Elementa ad S. Confessiones Sacrae Artis poenitentiae Tyrocinium. Examen approbandorum ad S. confessiones, accesserunt sententiae a Summis Pontificibus damnatae. Anno tationes valde utiles. Quae autem: patet ex monitione ad lectorem. Praeter haec accessit Index alphabeticus in primum et secundum librum. Tractatus quoque de Matrimonio. Authore P.M.F. Ferdinando*

---

35 Zapis zgodny z oryginałem. Na podstawie ograniczonego tytułu oraz braku daty i miejsca wydania nie sposób scharakteryzować dzieła. Być może był to rękopis.

36 W inwentarzach parafialnych zapisane jako: „Kazania niedzielne”.

37 W inwentarzach nie podano daty i miejsca wydania, więc nie można podać konkretnego wydania.

38 Najprawdopodobniej rękopis.

39 Najprawdopodobniej rękopis.

- Ohm, alias Januszowski, Ord. Praed. Superiorum permissu*⁴⁰, Cracoviae 1701. [t. 1; 1869; 1872]
- Nissenus Didacus Bazyljanin, *Sermones aurei in omnia euangelia Dominicalia, extra quadragesimalia totius anni. Tomus secundus. Cracoviae, apud Lucam Kupisz S.R.M. typographum, anno Jubilaei Magni M.DCL. Cum Priuilegio S.R.M. Pol. et Suec.* [Drugi tytuł rycinowy:] *Sermones aurei in omnia Euangelia extra Quadragesimalia totius anni Tomus II*, Cracoviae 1650. [t. 2; 1869; 1872]
  - *Nova dispositio sacrae scripturae in ordinem ita redactae, ut quolibet anno commode et cum fructu legi possit, cui addita est tabula hebdomadarum errantium, et festorum mobilium usque ad annum MDCCLXXX*, Agriae 1756⁴¹. [t. 1; 1869; 1872]
  - Piasecki P., *Praxis Episcopalis Pauli Piasecii Episcopi Chelmensis Constitutionibus, et Decretis Summ. Pont. Rom: circa Eppalem jurisdictionem et potestatem emanatis illustrata, et iussu Sacrae Cong. Romae revisa ab eodem Authore tertium recognita et aucta. Quinta editio cui olim accessit Practica omnium terminorum Rotae et aliorum Tribunal. Rom: Curiae. Item Brevis modus examinandi in causis Crimin: Nunc vero Sanctissimi Domini nostri. Domini Benedicti Papae XIV. Bullarium In quo continentur Epistolae et Constitutiones, pro Regno Poloniae, tum et aliae selectiores, pro universa Ecclesia editae, Celsissimo Illustrissimo Excellentiss. Reverendiss. D.D. Vladislao Alexandro a Lubna Pomian Lubieński Archiepiscopo Leopoliensi, Abbati Commendatario Paradisiensi in primo suam ad archicathedram ingressu dicata. Anno Domini 1758 die 3. Augusti*, Leopoli 1758. [t. 1; 1869; 1872]
  - Pillerowski zbiór patentów⁴², 1772–1802. [t. 8; 1869; 1872]
  - *Pontificale Romanum Clementis VIII ac Urbani VIII iussum editum, nunc vero a Sanctissimo Domino Nostro Benedicto XIV recognitum castigatum, et ad plurimum usum in commodiorem formam redactum*, Venetiis 1770. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Positiones de iure civitatis*, b.m., 1789⁴³. [t. 1; 1869; 1872]

40 W inwentarzu z 1869 r. zapisany jako: Monicensis, *Theologia moralis*, Kraków 1701, w inwentarzu z 1872 r. jako: Moniensis, *Theologia moralis*, 1701.

41 W inwentarzach zapisane jako: *Nova dispositio sacrae scripturae*, 1756, bez podanego miejsca wydania.

42 Prawdopodobnie mowa tu o tzw. Pillerowskim Zbiorze Ustaw – aktów prawnych dotyczących Galicji i Lodomerii. Wydawano je w drukarni Pillera, stąd nazwa wydawnictwa, ale bez jego wpływu na kształt i dobór tekstów. W inwentarzach nie wpisano miejsca wydania.

43 Zapis występuje w obu inwentarzach. Nie zidentyfikowano takiego wydania. Być może odnosi się ono do książki: C.A. de Martini, *Positiones de Jure Civitatis in usum auditorii vindoboniensis. Editio altera*, Vindobonae 1773.

- *Praxis Curiae Romanae Forensis antiquis relationibus Octaviani Vestrii Juris Consulti, tum eminentissimi Joannis Baptistae de Luca S.R.E. Cardinalis ac etiam recentioribus authoribus conformis, brevissima digestionem in capita et paragraphos commodo et utilitati omnium praelatorum ac personarum in dignitate ecclesiastica constitutarum, necnon advocatorum, agentium caeterorumq; causas et negotia tam in foro gratioso quam contentioso, gerentium, sive Romae tractare cupientium, juxta Romano-peritorum manuscripta in lucem publicam cum permissu Superiorum edita, Zamoscii 1760. [t. 1; 1869; 1872]*
- Preiss F.E., *Examen Ordinandorum, Approbandorum & Instituendorum; sive Instructio pro Ministris Ecclesiae ad Ordines, Confessiones, et Beneficia promovendis dilucida brevique Methodo complectens Doctrinas omnes ad ea Officia necessarias, atq; opportunas. Auctore Francisco Erasmo Preiss, Ecclesiae Collegiatae Kielcensis Canonico, in Zagnansko Curato Examinatore Prosynodali, Bassani 1781. [t. 1; 1869; 1872]*
- Preiss F.E., *Examen Trinum Ordinandorum Approbandorum et Instituendorum; Auctum. Quaestionibus scitu summe necessariis tum moralibus tum dogmaticis. Utpote casus fere ex Universa Theologia Morali, Dogmatica, ac Rubro selectissimos in omni examine tum Clericis ordinandis, tum Sacerdotibus approbandis, tum ad beneficia instituendis. Plerumque ad resolvendum proponi solitos, brevi, clara, ac facili resolutione explanatos continens. Adjecta explicatione nonnullorum Terminorum, qui in Theologia Morali occurrere solent, additisq; nonnullis novissimis Sum: Pontificum et S. Congre: Card: Decretis. Denuo per Franciscum Erasmum Preiss, Ecclesiae Collegiatae Kielcensis Canonicum in Zagnansko Curat: Examinatorem Prosynodalē editum. Ejusdemque impensis Typis impressum⁴⁴, Sandomiriae 1770. [t. 1; 1869; 1872]*
- Preiss F.E., *Jasne Dowody Między niezliczonemi w Chrześcijaństwie Sektami prawdziwy powszechny Chrystusow Kościół oczywiście, y gruntownie pokazujące, kłóre Zwiedzionym Dyssydentom do pilney uwagi z przychylności ku ich zbawieniu, Prawowiernym zaś Katolikom ku potwierdzeniu w S. Katolickiej Wierze pod Zaszczycem Imienia Jaśnie Oświeconego Xcia JMci Kajetana Ignacego Soltyka Biskupa Krakowskiego, Xiążęcia Siewierskiego. Podał X. Franciszek Erazm Preiss, Podkustoszy Kollegiaty Kieleckiej, Instituti Sacerdotum Saec: in Com: viventium⁴⁵, Sandomierz 1766. [t. 1; 1869; 1872]*

---

44 W inwentarzach zapisane jako: *Examen ordinandorum*. Książkę wpisano w dwóch następujących po sobie zapisach, mimo że ukazała się w jednym tomie. Możliwe, że w bibliotece w Belzie znajdowały się dwa identyczne egzemplarze.

45 W inwentarzach książka została zapisana pod tytułem: *Jasne dowody prawdziwy Kościół pokazujące*.

- Psalterium, b.m.d.⁴⁶ [t. 1; 1869; 1872]
- *R.P.F. Felicis Potestatis Panormitani Ordinis Minorum S. Francisci de Observantia Ministri Provincialis, Lectoris Jubilati, & S. Officii Consultoris, &c, Examen ecclesiasticum, In quo universae Materiae Morales, omnesque fere Casus Conscientiae excogitabiles, solide, ac perspicue resolvuntur; Cum Denuntiationibus Ad Monitoria, Atque Edicta; Necnon Instructione Sacrae Poenitentiariae, Propositionibus damnatis, Examine Ordinandum, & Arte Proedicandi*⁴⁷, Venetiis 1759. [t. 1; 1869; 1872]
- Reiffenstuel A., *Theologia moralis*, Bassani 1773. [t. 2; 1869; 1872]
- *Rituale Romanum*, b.m.d.⁴⁸ [t. 1; 1869; 1872]
- *Rituale Sacramentorum ac aliarum Ecclesiae ceremoniarum ex Rituali iuxta decretum Synodi Provinc. Petricoviens. edito depromptum. Ad uniformem ecclesiarum regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae usum, insuper aliquibus auctum reimpressum anno domini 1793*, Varsaviae 1793. [t. 2⁴⁹: 1869; t. 1: 1872]
- *Rituale Sacramentorum*, b.m.d.⁵⁰ [t. 1: 1872]
- Rollin, *Institutiones oratoriae*, Warszawa, b.d. [t. 2; 1869; 1872]
- *Rudimenta Historica sive brevis facilisque Methodus juventutem orthodoxa notitia historica imbuendi. Pro Gymnasiis Societatis Jesu, auctore ejusdem Societatis Sacerdote. Opusculum Primum Historiae Biblicae*⁵¹, Leopoli 1745. [t. 2: 1869; t. 1: 1872]
- *Sacrorum Bibliorum vulgatae editionis Concordantiae Hugonis Cardinalis Ordinis Praedicatorum; ad recognitionem Jussu Sixti V. Pont. Max. Bibliis adhibitam recensitae atque emendatae, primum a Francisco Luca Theologo & Decano Audomaropolitano; deinde ab Huberto Phalesio omnibus mendis expurgatae*⁵², Venetiis 1770. [t. 1; 1869; 1872]
- *Selectae e profanis scriptoribus Historiae, quibus admista sunt varia honeste vivendi praecepta ex iisdem scriptoribus deprompta. Ad usum Scholarum Piarum*, Varsaviae 1759. [t. 1; 1869; 1872]
- Sfondrati C., *Innocentia vindicata, in qua ex S. Thoma petitis, ostenditur gravissimis argumentis angelicum doctorem. Pro immaculato Conceptu Deiparae sensisse et scripsisse. Authore: Coelestino Sfondrati ex ordine Scti Benedicti prius Sac: Rom: Imp: principe et abbate S. Galii, deinde*

46 Najprawdopodobniej rękopis.

47 Zapisano w inwentarzach jako: Panormitani, *Examen Ecclesiasticum*, Wenecja 1759.

48 Pozycja niezidentyfikowana.

49 Informacja błędna, bowiem tytuł ukazał się w jednym tomie.

50 Brak miejsca i daty wydania uniemożliwia dokładną identyfikację.

51 W inwentarzach: *Rudimenta historiae*.

52 Zapisany w inwentarzach jako: Phalesio, *Concordantiae bibliorum sacrorum*.

- S.R. *E Cardinali alibi saepius, reimpressus*, Sandomiriae 1758. [t. 1; 1869; 1872]
- *Synodus Dioecesis Leopoliensis Sub Celsissimo, ac Reverendissimo Domino, Domino Venceslao Hieronymo De Boguslawice Sierakówski Dei & Apostolicae Sedis Gratiâ Archiepiscopo Metropolitano Leopoliensi. Anno Domini Dieb. XX. XX, & XXII. Maji. in Ecclesia Metropolitana Leopoliensi Celebrata*, Leopoli 1765. [t. 1; 1869; 1872]
  - Talu S., *Decreta authentica sacrae rituum congregationis notis illustrata*, Augustae Vindelicorum [Augsburg] 1775. [t. 1; 1869; 1872]
  - Toleti F., *Annotationes et additiones ad aureum librum Sacerdotibus eo Vientibus utilissimum Francisci Toleti [...] Summa casuum conscientiae sive de instructione Sacerdotum inscriptus ab Andrea Victorello*⁵³, Colonia Agripinae 1605. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Tractatus theologicus de peccutitate*⁵⁴, Kielce 1769. [t. 1; 1869; 1872]
  - Tylkowski W., *Iugum grave super omnes filios Adam. E SS. Patrum verbis formatum. Editio Secunda Correctior Et Auctior per R.P. Adalbertum Tylkowskī, Societatis Jesu Theologum. Cum Privilegio S.R.M. Poloniae et facultate Superiorum*, Varsoviae 1676. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Venitorium in maltutinis*, b.m.d. [t. 1; 1869]
  - *Verbum Dei abbreviatum a veritatis amico editum*, b.m., 1783. [t. 1; 1869; 1872]
  - Wąsowski B.N., *Apparatus Sacerdotum. Ea complectens Quae ad notitiam Sacerdotij spectant; nec non ea, quae ad Scientiam illi necessariam pietatemq; pertinent. Collectus. ex varijs probatisq; Auctoribus. In gratiam Auditorum Theologiae in Collegio Posnaniensi Societatis Iesu, qui ad Sacerdotium promoventur. Superiorum permissu*⁵⁵, Posnaniae 1685. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Zbiór kurend dekanalnych*⁵⁶. [t. 1; 1869; 1872]
  - *Zienkowicz/Ziękowicz, Kazania niedzielne*⁵⁷. [t. 1; 1869; 1872]

Powyższy wykaz poddominikański objął łącznie 83 różne pozycje w postaci starodruków, rękopisów i innych druków, wykazując przy tym

---

53 W inwentarzach zapisane jako: Toleti, *Liber aureus Sacerdotibus*, Coloniae Agripinae/Kolonia 1605.

54 W inwentarzach zaznaczono, że był to manuskrypt.

55 Żaden z inwentarzy nie podawał nazwiska autora książki.

56 Zapis ogólny – pozbawiony datacji. Prawdopodobnie były to rękopisy.

57 Zapis pojawia się w dwóch wersjach. W 1869 r. jako: Ziękowicz, *Kazania na niedziele całego roku*, b.m.d. (na 2 tomy wydane?, zachowany 1), zaś w 1872 r. jako: *Kazania niedzielne Zienkowicza*, Kraków 1767. Być może w obu przypadkach był błędny zapis i w Belzie znajdowała się książka: *Kazania na niedziele całego roku y niektóre święta z woli J.W. Michala Jana Zienkowicza wydane przez X. Wawrzyńca Rydzewskiego S. J.*, Wilno 1760.

dość duże zróżnicowanie pod względem miejsca wytworzenia, tematyki, ale także stanu zachowania, gdyż kilka spośród powyższych tytułów oznaczone zostało jako nieposiadające tytułu.

Nieco inaczej prezentował się kolejny spis oznaczony jako „3/3”, w którym zapisano poniższe tytuły:

- *Avctore latinae linguae in unum Redacti corpus*⁵⁸, 1545. [t. 1: 1869]
- *Biblia Sacra Vulgatae Editionis Sixti V et Clementis VIII Pont. Max. auctoritate recognita*⁵⁹, Antverpiae 1716. [t. 1; 1869; 1872]
- *Biblia to iest księgi Starego y Nowego Testamentu, edycyi Wulgaty tłumaczenia X. Iakuba Wuyka w Krakowie 1599 roku wydane, a teraz nakładem Towarzystwa Biblijnego Rossijskiego Oddziału Moskowskiego przedrukowane*, Moskwa 1822. [t. 1; 1869; 1872]
- Burmeister H., *Geschichte der Schöpfung. Eine Darstellung des Entwicklungsganges der Erde und ihrer Bewohner*, Leipzig 1843. [t. 1; 1869; 1872]
- *C. Crispi Sallustii Opera – Des C. Crispus Sallustius sämtliche Werte*, übers. F.X. Weinzierl, Wien–Triest 1815. [t. 1; 1869; 1872]
- *Candidatus presbyterandus practice instructus, sive instructio practica ad missam privatam exactissime celebrandam, juxta ritum Romanum et decreta sacrae rituum congregationis, additis quibusdam conclusionibus theologicis et lyurgicis, excerptis ex auctoribus eruditissimis in favorem presbyterandorum ab uno religioso concionatore*, Tyrnaviae 1807. [t. 1; 1869; 1872]
- Cannabich, Littrow, Sommer, Wimmer, Zeune, *Hausbuch des geographischen Wissens. Eine systematische Encyclopädie der Erdkunde für die Bedürfnisse der Gebildeten jedes Standes*⁶⁰, Güns 1834. [t. 2: 1869]
- Consbruch G.W., *Clinisches Taschenbuch für praktische Ärzte. Erster Band. 4., sehr vermehrte Auflage*, Grätz 1807. [t. 2; 1869; 1872]
- Dobrowolski A., *Kazania na święta całego roku*, Warszawa 1813. [t. 7; 1869; 1872]
- *Dykcyonarz biblijny z ksiąg Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu*, Kraków 1844–1845. [t. 3; 1869; 1872]
- *Elementa iuris naturalis*, Budae 1778. [t. 1: 1869]
- *Evangelia*. [t. 1: 1869]
- *Fragen an Kinder*, Zurich 1816. [t. 1; 1869; 1872]
- Fredro K., *Kazania odświętne w Kościele Katedralnym Przemyślskim miane przez X. Konstantego Fredra proboszcza katedralnego i officiala przemyślskiego*, Przemyśl 1818. [t. 2; 1869; 1872]

58 Zapisane w inwentarzu jako: *Latinae linvae in unum Reda[cti]*.

59 W obu inwentarzach zapisana skrótem: *Biblia sacra*.

60 Zapisane jako: Zeune, *Hausbuch des geographischen Wissen*, Güns 1834.

- Frisch J.L., *Nouveau dictionnaire des passagers françois-allemand et allemand-françois, oder neues Frantzösisch-Deutsches und Deutsch-Frantzösisches Wörter-Buch*⁶¹, Leipzig 1719. [t. 1; 1869; 1872]
- Goffine R.P., *Christkatholisches neu eingerichtetes, verbessertes, nach dem römischen Meßbuche berichtigtes, und merklich vermehrtes Unterrichtsbuch, oder kurze Auslegung aller sonn- und festtäglichen Episteln und Evangelien, sammt daraus gezogenen Glaubens- und Sittenlehren, woren alles bastenige erkläret wird, was einem rechtschaffenen Christen zur Seligkeit zu wissen und zu thun nochwendig ist. Nebst einer deutlichen Erklärung der ceremonell und beygefüger Leidensgeschichte Jesu*, [Grätz 1816]⁶² [t. 2; 1869; 1872]
- Haberkorn von Habersfeld J., *Christkatholische Predigten, über die heiligen Sonn- und Festtags-Evangelien; dann Lob- Sitten- und Gelegenheitsreden*, Grätz 1833. [t. 1: 1869]
- Hye A., *Der vieljährige Seelsorger auf dem Lande in den meisten Verhältnissen seines Amtes lehrend und handelnd dargestellt, allen Seelsorgern, besonders dem Dekanate an der Pulka gewidmet*, Wien 1831. [t. 1; 1869; 1872]
- Jais P.A., *Sammlung kurzer und leichtfaßlicher Predigten und Homilien für das christkatholische gemeine Volk überhaupt*⁶³, Grätz 1823. [t. 1; 1869; 1872]
- Janiszewski, *Kazania*, b.m.d.⁶⁴ [t. 1; 1869; 1872]
- Kawalewski K., *Kazania*⁶⁵, Przemyśl, b.d. [t. 7; 1869; 1872]
- Księgi metrykalne urodzonych [23: 1869; t. 25: 1872]
- Księgi metrykalne zaślubionych [28: 1869; t. 20: 1872]
- Księgi metrykalne zmarłych [21: 1869; t. 22: 1872]
- Kunitsch M., *Der practische Privatgeschäftsmann, welcher alle im bürgerlichen Leben vorkommende schriftliche Aufsätze zu verfassen lehret*, Grätz 1816. [t. 1; 1869; 1872]

---

61 Zapisany w inwentarzach w języku niemieckim: *Wörterbuch Deutsches Französisches* (1869 r.) i polskim: *Słownik niemiecko-francuski* (1872 r.).

62 W inwentarzach zapisany jako: Gofine, *Christkatholisches Unterrichtsbuch* – bez daty i miejsca wydania.

63 W 1872 r. zapisany jako: Jais, *Predigten und Homilien*, Grac [sic!] 1823.

64 Na podstawie tego zapisu nie sposób jednoznacznie stwierdzić, która książka znajdowała się w zbiorze biblioteki parafialnej w Belzie, bowiem może to być np.: A. Janiszewski, *Kazania na niedziele y święta całego roku, tudzież kazania przygodne, to iest różnych okoliczności, po różnych kosciołach miane, w sześciu osobnych tomikach do druku podane*, Berdyczów 1779, lub równie dobrze: J.C. Janiszewski, *Kazanie miane w czasie uroczystego nabożeństwa odprawionego przy pierwszym walnem zebraniu Ligi Polskiej w Kórniku na dniu 10. Stycznia 1849 r.*, Poznań 1849.

65 Ks. Konrad Kawalewski wydawał swoje kazania w tomach pod różnymi tytułami w latach 1814–1816, 1826–1827 i 1830–1832.

- Likawetz J.C., *Elementa Philosophiae, in usum auditorum philosophiae adumbrata*, Graecii 1821. [t. 1 lub t. 2⁶⁶: 1869; t. 1: 1872]
- Linowski Z., *Kazania*, b.m.d.⁶⁷ [t. 1; 1869; 1872]
- *Listy moralne do utworzenia pięknego serca stosowne z Niemieckiego na Polski język przełożone*, Kraków 1792. [t. 2: 1869]
- Łowicki, *Homilie*⁶⁸, Warszawa 1817. [t. 1; 1869; 1872]
- Mazarimi J., *Prevarium politicorum, seu arcana politica*⁶⁹, Amstelodami 1721. [t. 1: 1869]
- Męciński J., *Dzieło homiliyno-kaźnodziejskie niedzielne, objaśnienie Ewangelii, nauki wiary i obyczajów, także wytłomaczenie świętych katolickich obrzędów w sobie zawierające, w 4 częściach do druku podane*, Kraków 1807. [t. 70: 1869; t. 5: 1872]
- Męciński J., *Kazania odświętne przez X. ... Prowincyi Małopolskiej Reformata kaźnodzieję zebrane, do druku za dozwoleńm Zwierzchności podane*, Kraków 1799. [t. 1: 1869; 1872]
- Męciński J., *Nauki wiejskie świętalne*⁷¹, do Ewangelij świętecznych tajemnic i okoliczności świąt cało-rocznych, w stosownych do wiary i obyczajów katolicko-chrześcijańskich wykładach, dla oświecenia i uwiadomienia prostaczków, dla wygody XX. Pasterzów i ich pomocników, służeniem zbawieniu dusz wiernych Chrystusowych zatrudnionych, dla duchownego ludzi świeckich czytających pożytku, Kraków 1805. [t. 4; 1869; 1872]
- Młodzianowski T., *Rozmyślenia albo lekcyja duchowna miasto kaźnania na święta uroczyste etc. wszystkie niedziele dni do roku, napisane od X. Tomasza Młodzianowskiego S. J. Na 3 księgi podzielona. Księga I od Niedziele Adwentowej aż do Wielkieynocy po trzeci raz przedrukowana*, Warszawa 1754. [t. 1: 1869]

66 Zapis nieczytelny.

67 W obu inwentarzach figuruje niniejszy zapis bez miejsca i daty wydania. Na tej podstawie nie sposób ustalić, które z dwóch dzieł ks. Zygmunta Linowskiego zaczynające się od słowa *Kazania* znajdowało się w zbiorach biblioteki parafialnej w Bełzie, bowiem wydał on: *Kazania Adwentowe y Postne w Kościele Warszawskim Xięży Scholarum Pianum przez X. ... Kaźnodzieję Schol. Piar. miane*, Warszawa 1776 oraz *Kazania y homilie na niedziele przez X. ... Kaźnodzieję Scholarum Piarum ułożone*, Warszawa 1779.

68 Prawdopodobnie błędny zapis, gdyż nie notuje się takiego wydania. Możliwe, że w zbiorach bełskich znajdował się tom 2 dzieła: Cochlin J.D., *Homilie na niedziele i święta czyli Rozbiór prawd religijnych i moralnych obiętych w Ewanieliach niedzielnych i przedniejszych świąt w całym roku przez X. ... plebana; tłumaczenie z francuskiego przez X. Winc. Frydrycha kan. łowickiego*, t. 2, Warszawa 1817.

69 W inwentarzach zapisane jako: *Arcana politica*.

70 Zapis wielokrotnie korygowany, bez ostatecznego czytelnego zapisu.

71 W inwentarzu z 1869 r.: *Nauki wiejskie święteczne*.

- Młodzianowski T., *Rozmyślania albo lekcya duchowna miasto kazania na święta uroczyste etc. wszystkie niedziele dni do roku, napisane od X. Tomasza Młodzianowskiego S. J. Na 3 księgi podzielona. Księga I od Niedziele Adwentowej aż do Wielkieynocy po trzeci raz przedrukowana [księga wtóra]*, Warszawa 1755. [t. 1: 1869]
- Moneta⁷² J., *Polnische Grammatik, anjetzt aber zum gründlichen Unterricht der Schuljugend, durch und durch umgearbeitet, vermehrt und zum Druck herausgeben von Daniel Vogel*, Breslau 1809. [t. 1; 1869; 1872]
- Mszał nowo sprawiony ozdobny, b.m.d. [t. 1: 1872]
- *Nauki tyczące się prawd wiary i powinności chrześcijańskich wydane w języku francuzkim przez Xięcia Biskupa de Toul dla pożytku wiernych wszelkiego stanu, na polski język przełożone*⁷³, Lwów 1842. [t. 1; 1869; 1872]
- *Officium parvum graecè et latinè ad usum Congregationis B. Mariae Virginis*, Avenione 1823. [t. 1: 1869]
- Ostrawsky A., *Leicht fassliche theoretisch-praktische Anleitung zur Katechisirunst für Katecheten, weltliche Lehrer und Lehrerinnen*, Lemberg 1845⁷⁴. [t. 1; 1869; 1872]
- Philosophia Aristotelis – sine titulo. [t. 1: 1869]
- Rotarius T.F., *Apparatus universae Theologiae moralis*⁷⁵ pro examine ad audiendas confessiones a tyronibus sustinendo auctore P.D. Thoma Francisco Rotario Astensi clerico regulari S. Pauli Barnabita ad exemplar Venet. 1751 jussu Illustr. et Reverend. Dni Maximiliani Rylo episcopi chełm. et belzen. in gratiam et commodum cleri suae dioeceseos reimpressus, Vilnae 1771. [t. 1; 1869; 1872]
- Rychłowski, *Kazania*, Praga (Prag) 1820.⁷⁶ [t. 7; 1869; 1872]
- Rydzewski W., *Kazanie niedzielne X. Wawrzyńca Rydzewskiego Societatis Jesu. Edycya druga*⁷⁷, Wilno 1770. [t. 1 lub t. 2⁷⁸: 1869; t. 1: 1872]
- Schnappinger B.M., *Die heilige Schrift des neuen Bundes mit vollständig erklärenden Anmerkungen*, Grätz 1818. [t. 4; 1869; 1872]
- Synakiewicz F., *Kazania na Święta Uroczyste w Katedrze Włocławskiej, Przez X. Felixa Synakiewicza Kaznodzieie Reformatora Prowincyi Pruskiej Roku 1779 Miane*, Warszawa 1785. [t. 1: 1869]

---

72 W obu inwentarzach wstawiono jako autora Daniela Vogla, całkowicie pomijając J. Monetę.

73 Zapisano w inwentarzach jako: de Toul, *Nauki prawd wiary*, Lwów 1842.

74 W inwentarzach odnotowane jako: Ostrawski, *Katechisirunst*, Lemberg 1845.

75 W inwentarzu: *Apparatus Theologiae moralis*.

76 Prawdopodobnie błędny zapis, gdyż w 1820 r. nie ukazało się żadne 7-tomowe dzieło ks. Rychłowskiego. Kazania wydawano w latach 1664–1695.

77 W inwentarzu: *Kazania Rydzewskiego*.

78 Zapis nieczytelny.

- *Theologia pasterska*⁷⁹, Lwów 1844. [t. 3; 1869]
- Tibullus A., *Elegien*, Leipzig 1780. [t. 1; 1869]
- Tobenz D., *Paraphrasis Psalmorum ex hebraico adorata cum notis clericorum vsui adcommodata*, Vindobonae 1809. [t. 1; 1869]
- Tractatus Th[ecologiae] Moralis – sine titulo. [t. 1; 1869]
- *Vincentii Lirinensis Galli, pro Catholicae Fidei Antiquitate et veritate, aduersus prophanas omnium haereseon nouationes, libellus vere aureus*, Coloniae 1585. [t. 1; 1869]
- *Vniuersum sacrosanctum concilium Tridentinum, Oecumenicum, ac generale, legitime tum indictum, tum congregatum*, Coloniae 1564. [t. 1; 1869]
- Zbiór ustaw prowincjonalnych⁸⁰, Lwów 1839, 1841, 1853. [t. 3; 1869; 1872]

Powyższy zbiór objął łącznie 53 różnego rodzaju tytuły, obejmujące pojedyncze starodruki i rękopisy oraz inne druki głównie z I połowy XIX w. W zbiorze zwraca uwagę liczący kilkadziesiąt sztuk zbiór ksiąg metrykalnych oraz dodany do niego i niepasujący pod względem datacji „mszał nowo sprawiony ozdobny”.

Dalsze losy tegoż księgozbioru oraz przechowywanych rękopisów nie są znane. Na podstawie wzmianek można tylko domniemywać, że przetrwał on kolejne dekady. Jego zasób z pewnością też ewoluował. W dniu 16 czerwca 1909 r. proboszcz parafii bełskiej ks. Marceli Chmura na wyraźne polecenie abp. Józefa Bilczewskiego przekazał do Muzeum Archidiecezjalnego we Lwowie cztery ręcznie pisane na pergaminie księgi antyfonarzy, niedatowane i niesygnowane – co może odpowiadać czterem różnym tomom wyżej wymienionym, ale ofiarował także drukowaną gotyckimi literami księgę *Ius canonicum* z 1515 r., której powyższe wykazy nie objęły (Chajko, 2019). Podczas I wojny światowej Rosjanie spalili na plebanii bełskiej wszystkie arkusze posiadłości gruntowej oraz dokumenty finansowe. Nie wiadomo jednakże, czy ucierpiały również zbiory biblioteczne. W listopadzie 1931 r., na polecenie abp. Bolesława Twardowskiego, ks. Jakub Dymitrowski przekazał do Kurii Metropolitalnej we Lwowie dzieł wic najstarszych ksiąg metrykalnych, tj. urodzonych, małżeństw i zgonów, obejmujących lata 1639–1800 (Chajko, 2019). Natomiast podczas

79 Prawdopodobnie pod tym opisem kryje się dwutomowa praca: *Teologija pasterska z różnych autorów, a szczególnie z ojców śś zebrana. Wydana na korzyść seminarium chłopców archidiecezji lwowskiej przez kilku księży obrząd[ku] lacińskiego*, Lwów 1844. Jeśli tak było w rzeczywistości, to zapis liczby tomów w inwentarzu jest błędny.

80 Być może były to cyrkularze, okólniki i rozporządzenia Gubernium Galicyjskiego i Namiestnictwa we Lwowie.

wizytacji parafii w Belzie w 1935 r. ks. Dymitrowski zanotował, że: „Biblioteka parafialna, pomieszczona w jednej z trzech ubikacji zakrystyjnych, posiada dzieła ascetyczne i żywoty św[iętych], dostępna dla parafian w niedziele i święta” (Chajko, 2019, s. 108).

Kres bełskiej bibliotece parafialnej położył okres II wojny światowej i to nie tylko w aspekcie samego miasta Belz, bowiem po wkroczeniu we wrześniu 1939 r. Sowieców do Lwowa zniszczyli oni zbiory Muzeum Archidiecezjalnego, do którego trafiły w XX w. pergaminowe księgi liturgiczne i metrykalne.

BIBLIOGRAFIA

Materiały archiwalne:

Państwowe Centralne Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie

Zespół: C. k. Namiestnictwo Galicyjskie

– f. 146, op. 20, spr. 510 – Inwentarz parafii Belz 1869 r.

– f. 146, op. 20, spr. 511 – Inwentarz parafii Belz 1872 r.

Archiwum im. abp. Eugeniusza Baziaka w Krakowie

Zespół: Akta wizytacyjne

– sygn. AV27 – Wizytacje kanoniczne kościołów parafialnych w dekanatach Belz i Lubaczów

Archiwum Jasnej Góry w Częstochowie

Zespół: Akta ks. Jakuba Dymitrowskiego

Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie

Zespół: Klasztory prowincji ruskiej (teczka: Belz).

Opracowania

Chajko, G. (2019). *Kościół rzymskokatolicki w Belzie 1867–1939*. Kraków: Księgarnia Akademicka.

Estreicher, K. (1870–1951). *Bibliografia polska*, t. 1–34. Kraków: Akademia Umiejętności.

Krętosz, J. (2007). Księgozbiory kościelne na terenie lwowskiej archidiecezji obrządku łacińskiego na przełomie XVIII/XIX w. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*, t. 40, z. 2, s. 405–421.

Woroniecki, J. (1927). *Podkamień. W dwóchsetletnią rocznicę koronacji cudownego obrazu Najświętszej Maryi Panny*. Lwów: Wydawnictwo i nakład OO. Dominikanów z Podkamienia.

Grzegorz Chajko – doktor habilitowany nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, historyk, archiwista, badacz dziejów polskich Kresów Wschodnich w XIX i XX w., pracownik naukowy na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, kierownik Archiwum i Biblioteki w Instytucie Zootechniki w Państwowym Instytucie Badawczym, autor m.in. monografii: *Arcybiskup Bolesław Twardowski (1864–1944) metropolita lwowski obrządku łacińskiego*, Rzeszów 2010; *Kościół rzymskokatolicki w Bełzie 1867–1939*, Kraków 2019.